

А. А. Силка

УКРАЇНСЬКА МОВА

**для студентів-іноземців медичного профілю
(з російською мовою навчання)**

Навчальний посібник

Суми
Університетська книга
2017

УДК 811.161.2(07)
ББК 81.411.1я73
С 36

Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного університету

Рецензенти:

Семенов О.М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка;
Кумеда О.П., кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету ім. А.С. Макаренка

Силка А. А.

С 36 Українська мова для студентів-іноземців медичного профілю (з російською мовою навчання): навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2017. 112 с.

Посібник адресовано студентам-іноземцям, які здобувають медичну освіту в Україні російською мовою. Метою посібника є допомога студентам у вивченні української мови як для вирішення навчальних завдань (спілкування з хворими під час практики; розуміння основ медичної документації тощо), так і для задоволення їхніх соціально-культурних потреб, пов'язаних з адаптацією в реальній мовній ситуації країни, в якій вони навчаються.

Для студентів-іноземців та викладачів української мови вищих навчальних закладів медичного профілю.

УДК 811.161.2(07)
ББК 81.411.1я73

© Силка А. А., 2017
© ТОВ «ВТД “Університетська книга”», 2017

ВСТУП

Навчальними планами закладів вищої освіти медичного профілю передбачене вивчення української мови як мови професійного навчання для іноземних студентів, які здобувають освіту в Україні російською мовою.

Обмежений обсяг навчального навантаження спричинив необхідність розробки інтенсивного курсу, що має на меті ознайомити студентів з основами української літературної мови, дати поняття про її фонетичні особливості, граматичну систему, забезпечити оволодіння лексичним мінімумом, який би дав змогу використовувати типові для різних ситуацій побутового спілкування моделі висловлювань.

Одним з основних завдань курсу вважаємо формування мотивації студентів, які здобувають медичну освіту в нашій країні російською мовою, до вивчення української мови, яка є державною мовою в Україні, офіційною мовою оформлення різноманітних документів, у тому числі тих, які необхідні студентам для процедури реєстрації. Для майбутніх медиків вивчення української мови актуальне для хоча б елементарного розуміння медичної документації, яка теж ведеться в Україні державною мовою. У зв'язку з цим до лексичного мінімуму були введені такі слова, як *лікар, лікарня, ліки, лікування, лікувальна справа, медицина, медичний, хворий, хвороба, пацієнт, орган*, назви частин тіла, дієслова *оглядати, призначати, лікувати*, назви деяких предметів, які вивчають студенти (*анатомія, педіатрія*) тощо. При вивченні граматичного матеріалу (теперішнього часу дієслів, закінчень знахідного відмінка іменників) ілюстраціями слугують речення типу *Лікар оглядає хворого (пацієнта); Лікар призначає ліки; Студенти вивчають педіатрію.*

Елементарне знання української мови необхідне іноземним студентам і для соціальної та культурної адаптації в Україні. Тому в навчальному посібнику містяться деякі відомості з географії, історії, культури України. Оскільки посібник готувався в першу чергу для студентів Сумського державного університету, в ньому фігурують деякі місцеві топоніми, урбаноніми, назви магазинів тощо. При використанні навчального посібника в інших регіонах України викладач може замінювати їх на аналогічні назви, знайомі студентам.

У дидактичному матеріалі використовуємо також деякі безеквівалентні слова, що уособлюють українські реалії (*щедрівка, рушник, вишиванка*),

назви страв національної кухні (*вареники, борщ, пиріжки*). Вважаємо за потрібне на хоча б елементарному рівні знайомити студентів з видатними діячами української культури (*Тарас Шевченко, Леся Українка*).

Оскільки посібник адресовано студентам-іноземцям, які здобувають медичну освіту в Україні російською мовою, остання використовується як мова-посередник для подання теоретичного матеріалу, пояснень і коментарів, для перекладу нових слів. Щоб студенти чітко розрізняли тексти, написані українською та російською мовами, вони даються з використанням різних шрифтів та графічних виділень. Зважаючи на близькість граматичних систем двох східнослов'янських мов, доцільно проводити аналогії, транспонувати знання, отримані при вивченні першої іноземної мови, на другу. При цьому особливу увагу звертаємо на специфіку реалізації кожної граматичної категорії в українській та російській мовах.

Інтенсивний характер курсу зумовив подання теоретичних відомостей, зокрема граматичного матеріалу, великими блоками із застосуванням значної кількості узагальнювальних таблиць.

Структура навчального посібника складається з 12 уроків. На перших уроках студенти знайомляться з фонетичними особливостями української мови, з українською абеткою, вивчають правила читання. Посібник побудовано так, що вже в перший день навчання студенти починають читати українською мовою. Протягом наступних занять вони виконують вправи, спрямовані на усунення небажаної інтерференції: чітку вимову звука [o] в ненаголошеній позиції, розрізнення твердих і м'яких приголосних в позиціях перед [e] та [e], [и] та [i], правильну вимову звуків [г] та [г], тверду вимову шиплячих приголосних тощо. Орфоепічні вправи присутні на кожному уроці, що сприяє поступовому формуванню культури мовлення іноземних студентів, дозволяє їм усвідомити милозвучність і красу української мови. Починаючи з другого уроку, студенти знайомляться з граматичною системою української мови, виконують завдання комунікативного характеру, поповнюють свій лексикон вивченням нових українських слів. Кожний урок закінчується невеличким словничком, що містить нові слова й вирази. Формулювання завдань здійснюється виключно українською мовою, що вимагає від викладача відповідних роз'яснень.

ВВЕДЕНИЕ

Украинский язык (українська мо́ва) принадлежит к восточнославянским языкам. В группу восточнославянских языков входят также русский и белорусский языки.

Общее происхождение проявляется в фонетике, лексике и грамматике всех восточнославянских языков. Все три языка используют кириллическое письмо, а не латиницу. Многие слова украинского и русского языков совпадают по звучанию и/или написанию. Другие слова имеют общие основы. Больше всего сходств в грамматических системах украинского и русского языков: существительные принадлежат к одному из трёх родов, изменяются по числам и падежам. Прилагательные изменяются по родам, числам и падежам. Глаголы спрягаются в настоящем и будущем времени, изменяются по родам и числам в прошедшем времени. И все-таки украинский и русский языки – это разные языки, каждый из которых прошёл долгий и сложный путь развития.

Зачем студенту-иностранцу, получающему образование на русском языке, нужно изучать украинский язык?

Во-первых, вы учитесь в Украине. Украинский язык является единственным государственным языком в Украине. В соответствии с законами Украины все официальные документы ведутся на украинском языке. В том числе и медицинская документация в лечебных учреждениях.

Во-вторых, вывески, рекламная информация в Украине тоже оформляются на украинском языке. Знание основ украинского языка поможет вам лучше ориентироваться в городе, «расшифровать» некоторые надписи, которые вы можете прочитать, но смысла которых вы не понимаете.

В-третьих, изучение украинского языка поможет вам лучше понять культуру украинского народа, познакомиться с украинским искусством, оценить красоту знаменитых украинских песен и т.п.

Ну, и в-четвёртых, каждый новый выученный вами язык обогащает вас лично, расширяет ваш кругозор, делает вас умнее, толерантнее к окружающим вас людям, помогает познать культурное разнообразие человечества. «Сколько языков ты знаешь, столько раз ты человек», – сказал один мудрец. Помните об этом!

Желаем вам успехов в овладении украинским языком – одним из наиболее красивых и мелодичных языков мира!

В отличие от русского языка, украинское письмо в основном фонетическое: мы пишем так, как слышим. Поэтому изучение украинского языка мы начинаем со знакомства с его звуками и буквами, с правил чтения.

Сравните украинский и русский алфавиты:

Русский алфавит	Українська абетка (алфавіт)
А Б В Г Д Е Ё Ж З И Й	А Б В Г Г Д Е Є Ж З И
К Л М Н О П Р С Т У Ф	І Ї Й К Л М Н О П Р С
Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ы Ь Э Ю Я	Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ъ Ю Я

Каких русских букв нет в украинском алфавите? (ё, ъ, ы, э).

Какие буквы есть в украинском алфавите, но их нет в русском? (г', е, і, ї).

Кроме того, есть одинаковые буквы, которые обозначают разные звуки в украинском и русском языках (в транскрипции используются русские буквы, кроме буквы h):

Буква	Звук
Г	[h]
Г'	[г]
Е	[э]
Є	[йэ]
И	[ы]
І	[и]
Ї	[йи]

Посмотрите, как называются буквы в украинском алфавите:

Аа (а), Бб (бе), Вв (ве), Гг (ге), Г'г' (ге), Дд (де), Ее (е), Єе (е), Жж (же), Зз (зе), Ии (и), Іі (і), Її (ї), Йй (йот), Кк (ка), Лл (ел), Мм (ем), Нн (ен), Оо (о), Пп (пе), Рр (ер), Сс (ес), Тт (те), Уу (у), Фф (еф), Хх (ха), Це (це), Чч (че), Шш (ша), Щщ (ща), Ъь (знак м'якшення, м'який знак), Юю (ю), Яя (я).

Звуки делятся на гласные (**голосні**) и согласные (**приголосні**)

Завдання 1. Слушайте, читайте голосні.

А, е, є, и, і, ї, о, у, ю, я.

Согласные в украинском языке бывают звонкие (**дзвінкі**) и глухие (**глухі**), твёрдые (**тверді**) и мягкие (**м'які**)

Завдання 2. Повторяйте за викладачем дзвінкі приголосні.

Б, в, г, г', д, ж, з, й, л, м, н, р.

В украинском языке есть согласные Г [h] и Г' [г]. Более характерным для украинского языка является звук [h]: *голова́, голосній, приголосний*. Буква Г', которая обозначает звук [г], употребляется редко: *га́ва, га́нок, гудзик*.

Завдання 3. Повторюйте за викладачем глухі приголосні.

К, п, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ.

Для обозначения твёрдых и мягких согласных звуков используются одни и те же буквы. Перед буквами **а, е, и, о, у** согласные произносятся твёрдо.

Завдання 4. Читайте.

[а] а – а – а ма – та – са – га – га – па – ла – ра – ца – ха – ша – ща –
ча – ба – ва – за – жа – да – ка – на – фа

[о] о – о – о мо – до – со – но – ко – по – ло – ро – во – зо – фо –
шо – бо – го – що – то – чо – цо – жо – хо

[у] у – у – у му – бу – су – ну – ку – пу – лу – ру – ву – зу – шу –
чу – ту – гу – гу – ду – жу – фу – ху – шу – цу

[е] е – е – е ве – ме – се – не – пе – ле – ре – це – ше – фе – че –
бе – же – ге – де – зе – ке – те – хе – че – ще

[и] и – и – и би – ви – ги – ди – жи – зи – ки – ли – ми – ни – пи –
ри – си – хи – ти – фи – ши – щи – ци.

Перед буквами **і, є, ю, я, ь** согласные произносятся мягко

Завдання 5. Читайте.

[і] і – і – і ді – зі – ті – сі – ні – лі – ці – рі – бі – ві – гі – хі – мі – фі – ші.

Ти – ті, ди – ді, си – сі, пи – пі, ли – лі, ми – мі, зи – зі, ви – ві, ри – рі, ци – ці.

Лі, ля, ле, лю, ті, тя, те, тю, ся, сі, се, сю, ні, ня, не, ню, зя, зе, зю, зі, дя, де, дю, ді.

Ми, ви, ти, він, сон, сир, там, тут, так, це, ці, цей, ні, син, ніж, три, суп,
кіт, ніс, око, мова, фото, муха, вухо, кафе.

Сім, вісім, заєць, пісня, синій, цятка, місяць, день, тиждень, світлий,
місто, вікно, любий, лялька, літо, літній, ціна, лікар, таксі, хліб, діти.

Гласные звуки **а, о, у, і** чётко произносятся во всех слогах – ударных и безударных.
Гласные **и** и **е** в безударных слогах не различаются в произношении. На их месте произносится звук [и^е]: *дерево* [дэри^ево], *дитина* [ди^етина].

Завдання 6. Читайте.

Вона, воно, вони, мама, мати, тато, дочка, буфет, фабрика, подруга,
будинок, автобус.

Молоко, порошок, королева, Конотоп, хороший, корова, борода, колосок,
голосний, парубок, золото, дорогой, Боромля, Тростянець, Одеса, колесо,
чоловік, половина.

Сестра, весна, телефон, деканат, университет, вишневый, медицина.

Ударение (**на́голос**) в украинском языке может падать на любой слог в слове. При изменении слов ударение может падать на один и тот же слог, но может и переходить на другой слог. Ср.: *телефо́н* (ед.ч.) – *телефо́ни* (мн.ч.), *університе́т* (ед.ч.) – *університе́ти* (мн.ч.), *ко́лесо* (ед.ч.) – *коле́са* (мн.ч.), *весна́* (ед.ч.) – *весе́ни* (мн.ч.)

Завдання 7. Читайте за ритмічними моделями.

—	— —	— —	— — —	— — —	— — —
та	мама	урок	дерево	дитина	молоко
там	мати	рука	вулиця	будинок	деканат
тут	тато	один	колесо	зупинка	телефон
так	риба	батон	фабрика	студентка	ноутбук
це	дата	дочка	подруга	автобус	алфавіт
брат	слово	сестра	золото	абетка	магазин
хліб	місто	таксі	літера	медичний	голосний
сир	лялька	салон	парубок	апостроф	чоловік
син	лікар	студент	дівчина	секунда	борода
кіт	парта	буфет	явище	хвилина	президент
суп	пісня	портрет	сонечко	година	баскетбол
три	паста	журнал	кафедра	кишеня	порошок
зуб	мило	вокзал	снідати	лавина	викладач

Гласные буквы **Я, Є, Ю** в украинском языке, как и в русском, могут обозначать один гласный звук после мягкого согласного или сочетание двух звуков: [йа], [йе], [йу].

Эти буквы читаются как два звука:

- 1) в начале слова: *яйце́, Ю́рій, Євге́н*;
- 2) после гласной буквы: *по́езія, ші́я, мою́*;
- 3) после апострофа ('): *ім'я́, інтерв'ю́, кар'є́ра*.

Апостроф ставится перед буквами **Я, Ю, Є, Ї** после некоторых твердых согласных и указывает на такое произношение: твердый согласный + [Й]+[А, У, Е, І]: *п'ять, п'еса́, б'ють, прем'є́ра, пів'Євро́ти, з'яві́вся, з'ї́сти, під'ї́хати*.

Буква **Ї** всегда обозначает два звука: *ї́сти, ї́жа, їжа́к, украї́нська, по́їзд, під'ї́зд*.

Завдання 8. Слухайте, повторюйте, читайте.

Й й [й] ай – ой – уй – ей – ий – ій, мій, твій, бій, той, цей, гай, його
Є є [йе] Ёва, ёвро, моё, твоё, своё, віє, знає
Ї ї [йі] їжа, їхати, мої, твої, свої, Україна
Ю ю [йу] юнак, Юрко, юрист, юшка, Юпітер
Я я [йа] я, як, яка, яке, які, яйце, яблуко, явище.

Зверніть увагу! (Обратите внимание!)

Н $\begin{cases} [н] = н + а, о, у, е, и & \text{вона́, вони́, вонó, нуль, нéбо} \\ [н'] = н + ь, ьо, і, є, ю, я & \text{óсінь, дру́жньо, ніч, сіне, нюх, ня́нька} \end{cases}$

Т $\begin{cases} [т] = т + а, о, у, е, и & \text{там, той, теа́тр, тут, ти́ша} \\ [т'] = т + ь, ьо, і, є, ю, я & \text{ба́тько, тьóтя, сті́л, тютю́н} \end{cases}$

Д $\begin{cases} [д] = д + а, о, у, е, и & \text{да́та, до́бре, ду́же, декáн, дити́на} \\ [д'] = д + ь, ьо, і, є, ю, я & \text{будь ла́ска, бадьóрий, ді́ти, дя́кую, дюйм} \end{cases}$

Л $\begin{cases} [л] = л + а, о, у, е, и & \text{клас, сло́во, клуб, ле́гко, сли́ва} \\ [л'] = л + ь, ьо, і, є, ю, я & \text{сі́ль, льон, лі́д, люкс, ля́лька} \end{cases}$

С $\begin{cases} [с] = с + а, о, у, е, и & \text{са́ло, сон, Су́ми, секúнда, сир} \\ [с'] = с + ь, ьо, і, є, ю, я & \text{вісь, сьóмий, óсінь, сюрпри́з, сяйво} \end{cases}$

Завдання 9. Слухайте, повторюйте, читайте.

Євгéн, Єрусали́м, ёвро, єдність, Ёва	моё, твоё, своё, заець, приємний	п'ёса, прем'ёра, кар'ёра, від'ёмний	сіне, літне
ювелі́р, Юпі́тер, юна́к, юні́сть, юрі́ст, Юрко́	мою́, твою́, свою́, каю́та, слухаю́ть	п'ю, б'ють, ма́тір'ю, сек'ю́риті, в'юн	сюрпри́з, люкс, тютю́н, резюме́
Яна, я́блуко, який, яйце́, явище, ялі́на	моя́, своя́, бая́н, прия́тель, сто́ять	ім'я́, п'ять, здоров'я́, сім'я́, м'ясо́	ля́лька, дя́кую, сяйво, поля́
їжа, ї́сти, ї́хати, їжа́к, їда́льня	мої́, краї́на, твої́, свої́, Украї́на, Ки́їв	в'ї́хати, солов'ї́, під'ї́зд, з'ї́сти	-

Ма́ма = ма́ти

та́то = ба́тько

там # тут

ІК-1 1 Це студент	
--------------------------------	--

Завдання 10. Слухайте, повторюйте, читайте.

Це брат. Це сестра. Це мама. Це тато. Це мати. Це батько. Це студент. Це студентка. Це Суми. Це магазин. Це зупинка. Це автобус. Тут центр. Там деканат. Це Богдан. Це Оксана. Це Ахмед. Це Марта. Це мама і тато. Це батькі. Це брат і сестра. Там парк.

Завдання 11. Складіть і запишіть речення за зразком.

Зразок: *Це мама.*

Слова: тато, син, брат, друг, студентка, дитина, парк, будинок, Роман, Тетяна, яблуко, батько і мати, хліб і молоко, друг і подруга.

Нові слова

Українська мова	Русский язык	Українська мова	Русский язык
абетка, алфавіт	алфавит	їсти	есть (кушать)
апостроф	апостроф	мати	мать
батькі	родители	місто	город
батько	отец	мова	язык
буква, літера	буква	м'ясо	мясо
будинок	дом	наголос	ударение
будь ласка	пожалуйста	напій - напої	напиток - напитки
вікно	окно	пити	пить
вулиця	улица	подруга	подруга
голосний	гласный (звук)	приголосний	согласный (звук)
дерево	дерево	риба	рыба
дитина	ребенок	син	сын
діти	дети	сім'я	семья
дочка	дочь	стіл	стол
дякую	спасибо, благодарю	тато	папа
здоров'я	здоровье	хліб	хлеб
зупинка	остановка	Це ...	Это ...
і, та	и	яблуко	яблоко
ім'я	имя	явище	явление
їжа	еда	яйце	яйцо